

Галина ПОГРІЩУК

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

Обґрунтовано необхідність розробки зведеного балансу доходів і витрат у сфері охорони навколишнього природного середовища. Розкрито сучасні особливості у сфері фінансового планування охорони довкілля.

В умовах ринкових трансформацій значна роль належить фінансовому плануванню, зокрема плануванню природоохоронних заходів. Реалізація екологічних завдань можлива за умови наукових підходів до планування напрямів розвитку охорони природного середовища та фінансових ресурсів, які б забезпечували цей розвиток.

Проблеми фінансового планування охорони довкілля розглянуто на теоретичному і методологічному рівнях у наукових працях таких відомих вітчизняних вчених, як В. І. Андрейцева, О. О. Веклича, О. Л. Кашенко, В. М. Сутормінової, М. Г. Чумаченка та ін. Метою цієї статті є обґрунтування об'єктивної необхідності розробки зведеного балансу доходів і витрат у сфері охорони довкілля.

У процесі дослідження виявлено причини неефективності сьогоdnішнього фінансового планування охорони навколишнього середовища, які полягають у розрізненості складових фінансового забезпечення природоохоронних заходів. На нашу думку, саме це зумовлює необхідність використання нових методів фінансового управління у цій галузі. Дослідження показали, що сьогodні основною ідеєю при впровадженні нових методів управління у фінансовому забезпеченні повинна стати консолідація фінансових ресурсів, можливостей і дій органів управління цими ресурсами, а також цілеспрямований їхній розподіл відповідно до пріоритетів соціально-економічної політики регіону.

Реальність планових рішень підвищується за допомогою фінансових розрахунків на основі нормативного методу, який ґрунтується на використанні прогресивних норм і нормативів. При цьому враховуються особливості галузей економіки, а також відповідні зміни у попередньому періоді. Використання прогресивних норм і нормативів у плануванні забезпечує стабільний характер фінансових планів, їх тісний зв'язок з виробничими показниками. Цей метод дає змогу об'єктивно оцінити потреби галузей у фінансових ресурсах, створити реальні умови зацікавленості й відповідальності в ощадливому та ефективному використанні фінансових ресурсів для природокористування. Саме нормативний метод планування фінансових ресурсів дає змогу передбачати стратегічні потреби в них для здійснення природоохоронної діяльності.

У ринкових умовах велике значення має балансовий метод, який дає змогу збалансувати джерела фінансових ресурсів із запланованими видатками, встановити взаємозв'язок виробничих і фінансових показників, формувати фінансові резерви. Збалансованість фінансового плану набуває особливого значення в умовах ринкового механізму, коли не тільки всі поточні видатки, а й витрати на розширення, технічне переоснащення виробництва, задоволення соціально-побутових потреб трудового колективу і стимулювання його членів повністю залежить від доходів. Це свідчить про те, що без визначення реальних джерел фінансування не можна виконати заплановані економічні й соціальні завдання і отримати високий кінцевий результат.

Балансовий метод є універсальним, як спосіб, що узгоджує потреби з наявними фінансовими ресурсами. Наприклад, зведений фінансовий баланс будь-якого регіону дасть змогу оцінити рівень фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища та розширити економічні можливості адміністративних органів. У фінансовому балансі відображають фінансовий потенціал, структуру і джерела формування фінансових ресурсів регіону. Логічна схема в цьому випадку така: фінансові потоки доходів, взаємодіючи з фінансовими потоками витрат, утворюють певну систему, міра рівноваги якої і виражається за допомогою фінансового балансу.

При розробленні зведеного фінансового балансу необхідно, щоб найважливішою метою було об'єднання зусиль та коштів місцевих органів управління і підприємств, розташованих на території

цього регіону, щодо охорони навколишнього природного середовища. Для фінансування заходів у повному обсязі необхідна координація і концентрація фінансових ресурсів. На практиці це досягається при розробленні зведеного балансу доходів і витрат у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Ми вважаємо, що розробку зведеного балансу доходів і витрат охорони навколишнього середовища потрібно починати з оцінки економічних можливостей цього регіону. Далі доцільно визначати відповідність отриманих сукупних доходів регіону цільовим програмам, комплексним планам у сфері охорони навколишнього природного середовища. У випадку виявлення дефіциту коштів необхідно розширити фінансові можливості адміністрації регіону в досліджуваній галузі за рахунок залучення коштів природокористувачів. Обсяг залучених коштів повинен відповідати обсягу виявленого дефіциту.

З огляду на це, в умовах, що склалися, зусилля місцевих державних адміністрацій регіону, на нашу думку, повинні бути спрямовані на залучення природокористувачів до розроблення й реалізації цільових програм і планів фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища. Однією з умов їх успішної реалізації є використання моделі зведеного балансу доходів і витрат у сфері охорони навколишнього середовища.

Вивчення існуючих підходів до зведеного фінансового планування дало нам змогу розробити зведений баланс доходів і витрат у сфері охорони навколишнього природного середовища (рис. 1).

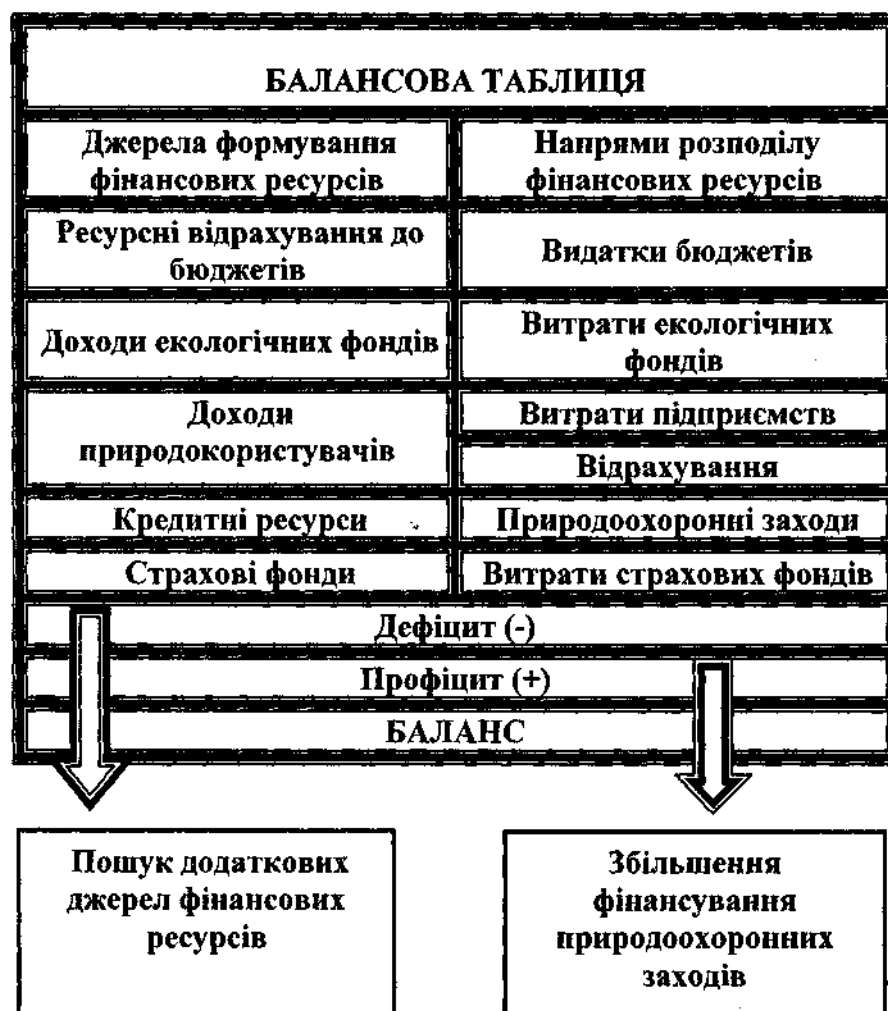

Рис. 1. Структура балансової таблиці доходів і витрат охорони навколишнього природного середовища.

Ми вважаємо, що такий зведений баланс у регіоні доцільно формувати на основі наступних елементів:

- мета і завдання планування;
- об'єкти планування;
- система показників, що використовуються під час оцінки економічних можливостей регіону;
- балансова класифікація доходів у сфері охорони навколишнього середовища;
- балансова класифікація витрат на охорону навколишнього середовища;
- пріоритети розподілу фінансових ресурсів;
- суб'єкти планування.

Метою фінансового планування у сфері охорони навколишнього середовища є обґрунтування джерел фінансових ресурсів та напрямів фінансування природоохоронних заходів відповідно до потреб та програм соціально-економічного розвитку регіону. На нашу думку, основним завданням зведеного фінансового балансу є визначення обсягів фінансових ресурсів, мобілізованих у цьому регіоні або одержаних ззовні, та їх розподіл на природоохоронну мету.

Основними джерелами у зведеному балансі доходів і витрат на охорону навколишнього природного середовища є ресурсні платежі бюджетів, кошти екологічних фондів і природокористувачів, розташованих і зареєстрованих на території регіону, кредити, страхові фонди.

В якості інструмента оцінки економічних можливостей регіону у сфері охорони навколишнього природного середовища ми пропонуємо використовувати розроблену нами систему показників. Оцінка фінансових можливостей повинна стати центральною частиною аналітичного опису ситуації у фінансовому забезпеченні природоохоронних заходів і виявити джерела для здійснення заходів з охорони навколишнього природного середовища в регіоні, їхню структуру й умови використання. Ця оцінка починається з визначення обсягу фінансових ресурсів у сфері охорони навколишнього середовища, який характеризується показником загальних екологічних доходів.

Розрахунок здійснюється за формулою:

$$D_s = D_e + D_{nd} + H + I, \quad (1)$$

де D_s – загальні екологічні доходи;

D_e – бюджетні кошти;

D_{nd} – надходження коштів з позабюджетних джерел;

H – кошти екологічних фондів;

I – інші джерела.

У зв'язку з тим, що частина загальних екологічних доходів спрямовується з регіону у вигляді перерахувань коштів у Державний фонд охорони навколишнього середовища, визначаємо такий показник, як чисті екологічні доходи регіону. Він відображає обсяг фінансових ресурсів, якими володіє регіон під час реалізації своїх повноважень у сфері охорони навколишнього природного середовища:

$$D_c = D_s - B, \quad (2)$$

де D_c – чисті екологічні доходи регіону;

B – відрахування екологічних коштів у Державний фонд охорони навколишнього природного середовища.

Для розрахунку обсягу дефіциту фінансування природоохоронних заходів, відповідно до комплексних планів або цільових програм у сфері охорони навколишнього середовища, визначаємо перевищення екологічних витрат із запланованих заходів над чистими екологічними доходами регіону:

$$D_{\phi} (P_{\phi}) = D_c - Z, \quad (3)$$

де $D_{\phi} (P_{\phi})$ – обсяг дефіциту (-) або профіциту (+) фінансування природоохоронних заходів;

Z – екологічні витрати.

За наявності дефіциту фінансування природоохоронних заходів, на нашу думку, доцільно додатково залучати кошти природокористувачів у природоохоронну діяльність.

Зведений баланс доходів і витрат – це інструмент управління фінансовим забезпеченням охорони навколишнього природного середовища, що дає змогу не тільки консолідувати фінансові ресурси й цілеспрямовано розподіляти їх відповідно до визначених пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону, а й розширювати його фінансові й управлінські можливості.

Функції щодо здійснення зведеного фінансового планування повинні входити у компетенцію обласної держадміністрації як виконавчо-розпорядчого органу, що діє відповідно до законодавчо-нормативних актів.

У загальному вигляді процес планування природоохоронних заходів у регіоні доцільно здійснювати в п'ять етапів:

1. Провести інвентаризацію всіх джерел забруднення атмосфери, водних басейнів і ґрунту. Не повинні бути поза полем зору і неорганізовані джерела викидів шкідливих речовин. Проаналізувати і взяти до уваги періодичність і можливість аварійних викидів джерелами. Зробити розрахунок характеристик джерел викидів (витрати, параметри викидів), фактичних і прогнозних наслідків щодо забруднення навколишнього природного середовища.

2. Сформулювати перший варіант природоохоронних заходів із врахуванням заданої програми, умов виконання гранично допустимих викидів або тимчасово погоджених викидів, директивних вказівок і нормативів. Скласти банк природоохоронних заходів.

3. Визначити економічну ефективність кожного заходу.

4. Розробити план природоохоронних заходів і встановит черговість їх реалізації. Визначити джерела фінансових ресурсів, провести поєднання матеріально-технічного постачання, будівельно-монтажних і пусканалагоджувальних робіт.

5. Розробити зведений баланс доходів і витрат у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Література

1. Джигирей В. С. *Екологія та охорона навколишнього природного середовища: Навч. посібник.* – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 203 с.
2. *Довідник з питань економіки та фінансування природокористування і природоохоронної діяльності.* – К.: Вид-во «Геопринт», 2000. – 411 с.
3. Запольський А. К., Салюк А. І. *Основи екології: Підручник / За ред. К. М. Ситника.* – К.: Вища школа, 2003. – 358 с.
4. Кашенко О. Л. *Фінанси природокористування.* – Суми. – 1999. – 421 с.